

COP29 tədqiqatçısı: Azərbaycan bərpaolunan elektrik enerjisinin əsas ixracatçısı olmaq üçün potensiala malikdir – MÜSAHİBƏ

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasının (COP29) Azərbaycanda keçirilməsi ölkənin yaşıl enerjiyə keçidində, eləcə də bərpaolunan enerjinin inkişafı məqsədlərinə nail olunmasında mühüm rol oynayacaq. Şübhəsiz ki, bu beynəlxalq konfransda yaşıl enerjiyə qlobal keçidlə bağlı mühüm qərarlar qəbul ediləcək. Azərbaycan gələcəkdə ölkənin iqtisadi inkişafına dəstək olacaq yaşıl enerjinin Avropaya ixracı ilə bağlı layihənin həyata keçirilməsi üçün əhəmiyyətli tərəfdaşlar cəlb edə biləcək. Nəzərə alsaq ki, Azərbaycanın alternativ enerji mənbələri üçün çox böyük potensialı var, belə mühüm layihələrin həyata keçirilməsi istiqamətində beynəlxalq maliyyə kanallarının açılması yaşıl enerjinin yeni dövrünün başlanğıcı olacaq.

Mövzu ilə bağlı AZƏRTAC-ın suallarını Vaşinqtondan olan xarici siyasət və energetika üzrə ekspert Umud Şokri cavablandırır. Qeyd edək ki, Corc Meyson Universitetində baş təqaüdcü və Qara Dəniz Dövlət Departamentinin VIII dərəcəli əməkdaşı kimi o, Azərbaycanın enerji keçidi və onun COP29-a hazırlıqları ilə bağlı tədqiqatlar aparır.

- COP29 dünya üçün nə deməkdir və bu kimi konfranslar iqlim dəyişikliyi ilə mübarizə üzrə global səylərə necə töhfə verir?

- COP29 iqlim dəyişikliyi ilə bağlı tədbirləri sürətləndirmək üçün dönüş nöqtə hesab olunur. Konfrans iqlim maliyyələşdirməsinin təşviqinə və milli öhdəliklərin gücləndirilməsinə diqqət yetirir. “Maliyyə COP”u adlandırılan bu konfransın məqsədi inkişaf etməkdə olan ölkələrin aşağı emissiyalı iqtisadiyyatlara keçidi üçün maliyyə təmin etmək və onların iqlim dəyişikliyinə davamlılığını artırmaqdır. Əsas məqsədlərə qalıtıq yanacaqlardan uzaqlaşmaq üçün maliyyə öhdəliklərinin artırılması, bərpaolunan enerjinin genişləndirilməsi, iqlim dəyişikliyi ilə bağlı itki və zərərin aradan qaldırılması daxildir. Bu cür konfranslar global iqlim hədəflərinin müəyyən edilməsi, siyasət dəyişikliklərinə təkan vermək və beynəlxalq danışıqları asanlaşdırmaq üçün vacibdir. Onlar COP21-də Paris Sazişi və COP27-də İtki və Zərər Fondunun yaradılması kimi əlamətdar nəticələr əldə ediblər. COP29-da 1,5°C qlobal istiləşmə həddinə nail olmaq üçün emissiyaların boşluğunu aradan qaldırmağa, iqlim maliyyələşdirməsinə artırmağa və öhdəlikləri konkret tədbirlərə çevirməyə diqqət yetirəcəyi gözlənilir.

Emissiyalar və maliyyə məsələlərinin həlli ilə yanaşı, COP29-un inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün ədalətli keçidi təşviq edəcəyi gözlənilir. Buraya təmiz texnologiyalara ədalətli çıxış və enerji keçidinin faydalarının geniş şəkildə paylaşılmasını təmin etmək barədə müzakirələr daxildir. Konfrans, həmçinin ölkələrin iqlimlə bağlı öhdəliklərini yerinə yetirməsini təmin etmək üçün hesabatlı mexanizmlərinin gücləndirilməsini vurğulayacaq. Beynəlxalq əməkdaşlığı gücləndirməklə və daha iddialı məqsədləri təşviq etməklə, COP29 iqlim böhranı ilə mübarizə aparmaq və davamlı inkişafa doğru yol göstərmək üçün lazım olan global çərçivəni daha da gücləndirə bilər.

- COP29-un əsas məqsədləri və prioritetləri hansılardır və bu konfransdan gözləntiləriniz nədən ibarətdir?

- COP29-un bir neçə əsas məqsədi var: inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün Yeni Kollektiv Kəmiyyət Məqsədi (NCQG) vasitəsilə iqlimin maliyyələşdirilməsini inkişaf etdirmək, daha iddialı Milli Müəyyənləşdirilmiş Təhfələri (NDC) təşviq etmək və qalıtıq yanacağa keçid kimi əvvəlki razılaşmaları həyata keçirmək. Konfrans, həmçinin 2030-cu ilə qədər bərpaolunan enerji infrastrukturunun və iqlimə davamlılığın yaxşılaşdırılmasına üstünlük verəcək. Əhəmiyyətli prioritetlərə NCQG-lərin yaradılması, yaşıl enerji zonalarının, dəhlizlərinin təşviqi və global şəbəkə potensialının artırılması daxildir. Azərbaycanın İqlim Maliyyəsi üzrə Fəaliyyət Fondunun (CFAF) tətbiqi bərpaolunan enerjiyə özəl sektor investisiyalarını səfərbər edir. Əlçatan imkanların təmin edilməsi kimi inklüzivlik diqqət mərkəzində olacaq. COP29 üçün gözləntilərə aydın NCQG çərçivəsinə doğru irəliləyiş, 2025-ci ilə qədər təkmilləşdirilmiş NDC-lər, İtki və Zərər Fondunun gələcək inkişafı daxildir. Bərpaolunan enerjiyə dair yeni öhdəliklər və özəl sektorun iştirakı da gözlənilir.

- Qlobal yaşıl transformasiya mümkündürmü və ölkələr bu istiqamətdə hansı problemlərlə üzləşirlər?

- Qlobal yaşıl transformasiya mümkündür, lakin o əhəmiyyətli siyasi dəstək, əməkdaşlıq və texnoloji irəliləyişlər tələb edir. Bərpaolunan enerji getdikcə daha rəqabətli olur və COP konfransları kimi beynəlxalq müqavilələr davamlılığa keçidi təşviq edir. Bununla belə, problemlərə xüsusilə inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün tələb olunan böyük maliyyə resursları və enerjinin saxlanması, şəbəkə inteqrasiyası kimi texnoloji

maneələr daxildir. Müxtəlif milli maraqların uzlaşdırılması üçün global koordinasiya vacibdir. Sosial-iqtisadi təsirlər, xüsusən də qalığ yanacaqdan asılı olan bölgələrdə diqqətli idarə olunması tələb edir. Uğur beynəlxalq əməkdaşlıqdan, əhəmiyyətli investisiyalardan, innovasiyalardan və strateji siyasət müdaxilələrindən asılı olacaq.

- COP29 inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün maliyyə yardımının yeni səviyyəsini müəyyən edə bilirmi?

- COP29 cari 100 milyard dollarlıq illik öhdəliyi əvəz etmək üçün Yeni Kollektiv Kəmiyyət Məqsədi (NCQG) üzrə danışıqlara diqqəti cəmləməklə iqlim maliyyəsi üzrə irəliləyiş əldə etmək potensialına malikdir. İnkişaf etməkdə olan ölkələr daha yüksək, bəlkə də ildə 1 trilyon dollara qədər maliyyə dəstəyi üçün səy göstərir, inkişaf etmiş ölkələr isə özəl sektoru cəlb etməyə çalışır. Əsas məsələlərə yeni məqsədin əhatə dairəsi və strukturu ilə bağlı fikir ayrılığı daxildir. Çünki inkişaf etməkdə olan ölkələr borc yükünün ağırlaşmaması üçün qrantlara üstünlük verirlər. Hesabatlılıq və şəffaflıq mexanizmləri də mühüm əhəmiyyət kəsb edəcək, çünki maliyyə öhdəliklərinin icrası əsas problem olaraq qalır. COP29 NCQG-ni tamamlaya bilməsə də, onun gələcək iqlim maliyyəsi məqsədləri üçün mühüm təməl qoyacağı və həssas ölkələr üçün maliyyəyə çıxışı yaxşılaşdıracağı gözlənilir.

Bundan əlavə, belə bir anlayış var ki, maliyyə öhdəlikləri ilə yanaşı, vəsaitlərin ayrılması və səmərəli istifadəsi mexanizmlərində də islahatlar aparılmalıdır. İnkişaf etməkdə olan ölkələr vəd edilmiş vəsaitlərə çıxışda tez-tez bürokratik maneələrlə üzləşirlər. Bu, iqlim dəyişikliyinə uyğunlaşma və təsirlərin azaldılması layihələrini gecikdirir. COP29 həmçinin bu proseslərin sadələşdirilməsinə diqqət yetirə bilər, kiçik ölkələrin, xüsusən də iqlim dəyişikliyinə bilavasitə təsirləri ilə üzləşən ölkələrin vaxtında dəstək almasını təmin edə bilər. İqlim maliyyəsinin bu aspekti dayanıqlığın yaradılması və aşağı karbonlu iqtisadiyyata ədalətli keçidin təmin edilməsi üçün çox vacibdir.

- Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş ərazilərinin yaşıl enerji zonasına çevrilməsi imkanlarını necə qiymətləndirirsiniz?

- Azərbaycanın işğaldan azad edilmiş Qarabağ və Şərqi Zəngəzur ərazilərini güclü dövlət dəstəyi ilə yaşıl enerji zonasına çevirmək planı perspektivlidir. Hidroenergetika mərkəzi rol oynayır. 32 su elektrik stansiyası ildə 600 milyon kilovat-saatdan çox enerji istehsal edir, yerli enerji ehtiyaclarını ödəyir və milli şəbəkəyə artıq elektrik enerjisi verir. Hökumət təmiz enerji potensialını artıraraq daha 28 su elektrik bəndi tikməyi planlaşdırır. Hidroenergetikadan əlavə, günəş enerjisi sistemləri və günəş enerjisi ilə işləyən küçə işıqları və elektrik avtomobilləri üçün enerji doldurma stansiyaları kimi enerjiyə qənaət edən texnologiyalar tətbiq edilir. Bu təşəbbüslər Azərbaycanın 2050-ci ilə qədər karbon emissiyalarını 40 faiz azaltmaq məqsədinə töhfə verərək regionun xalis sıfır emissiya zonasına çevrilməsi məqsədini dəstəkləyir. Beynəlxalq investisiya, o cümlədən bəzi şirkətlərin marağı bu səylər üçün çox vacibdir. Azərbaycanın hərtərəfli yanaşması onun milli enerji strategiyasına uyğundur və ölkəni iqlim dəyişikliyi ilə mübarizədə lider kimi mövqeləndirir.

- Azərbaycan bərpaolunan enerjisi ixracatçısına çevrilə bilirmi?

- Azərbaycan zəngin bərpaolunan resursları, hökumət öhdəlikləri və strateji tərəfdaşlıqları sayəsində bərpaolunan elektrik enerjisinin əsas ixracatçısına çevrilmək üçün əhəmiyyətli potensiala malikdir. Ölkə 23 GVt günəş enerjisi potensialına, həmçinin quruda 3 GVt və dənizdə 157 GVt külək enerjisinə malikdir. Bundan əlavə, hidroenergetika ehtiyatları Azərbaycanın imkanlarını daha da genişləndirir. Bununla belə, çətinliklərə bərpaolunan enerji infrastrukturunun və əhəmiyyətli investisiya tələb edən ötürücü sistemlərin inkişafı daxildir. Azərbaycan, həmçinin transsərhəd enerji təşəbbüsləri üçün təhlükəsizlik problemləri yaradan geosiyasi mənzərəni idarə etməlidir.

- Yaşıl iqtisadiyyata keçiddə uğur qazanmaq üçün Azərbaycan nə etməlidir?

- Uğur qazanmaq üçün Azərbaycan strateji mövqeyindən, mövcud enerji ixracı infrastrukturundan və Xəzər dənizi-Avropa İttifaqı yaşıl enerji dəhlizi kimi beynəlxalq əməkdaşlıqdan istifadə etməlidir. Yaşıl hidrogenin inkişafı kimi təşəbbüslər Azərbaycanın tərəqqisi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edəcək və COP29-a ev sahibliyi etməyə hazırlaşarkən, ölkə global enerji keçidində lider kimi nüfuzunu gücləndirə bilər.

Bundan başqa, bərpaolunan enerji potensialını tam reallaşdırmaq və təmiz elektrik enerjisinin etibarlı ixracatçısına çevrilmək üçün Azərbaycanın milli şəbəkəsinin modernləşdirilməsi vacibdir. Daha davamlı və səmərəli şəbəkə təkcə bərpaolunan enerjinin artan payını təmin etməyəcək, həm də enerji saxlama həllərinin və uzun məsafəli enerji ixracının daha yaxşı inteqrasiyasına imkan verəcək. Transmissiya infrastrukturunun, o cümlədən transsərhəd kommunikasiyaların modernləşdirilməsi Azərbaycana

bərpaolunan elektrik enerjisini regional və Avropa bazarlarına səmərəli şəkildə çatdırmağa, qlobal təmiz enerji landşaftında onun rolunu gücləndirməyə imkan verəcək.

Tamilla Məmmədova

AZƏRTAC
2024, 1 noyabr